

Габи Кьоп

Защо бях само едно момиче?

Издаелство ***Black Flamingo Publishing***
е носител на националната награда
Христо Г. Данов за принос
в националната книжовна култура
в категория *Изкуство на книгата* (2013).

*Всички права запазени. Препечатването
и възпроизвеждането на части от книгата става
само с писмено разрешение на издателите.*

Габи Кьоп

Защо бях само едно момиче?

Драмата на едно бягство
през 1945 година

С послеслов
на д-р Биргит Бек-Хепнер

София • 2014
Black Flamingo Publishing

Издаването на това произведение е подкрепено от литературната мрежа ТРАДУКИ, членове на която са Федералното министерство за европейски и международни работи на Република Австрия, Външно министерство на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация Про Хелвеция, КултурКонтакт Австрия, Гьоте-институт, словенската Агенция за книгата ЈАК, Културното министерство на Република Хърватия и фондация С. Фишер.

traduki

Gabi Köpp

WARUM WAR ICH BLOß EIN MÄDCHEN?

© 2010 by F.A.Herbig Verlagsbuchhandlung GmbH, Munich

Original title: Warum war ich bloß ein Mädchen?

by Gabriele Köpp

www.herbig.net

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

© Екатерина Джутева, превод

Снимковият материал в книгата е архив на автора,
с изключение на: стр. 47, 69, 92: Haus der Geschichte, Bonn

© Антоанета Стоилова, художествено оформление

© Black Flamingo Publishing, 2013

ISBN 978-954-2915-61-4

Съдържание

Предисловие 7

В навечерието 13

Бягството 23

Епилог 133

Послеслов 137

Библиография към послеслова 155

Благодарности 159

*На моите кръщелници
Щефан, Корина, Катарина, Хелга,
Кристиане, Улрих, Коку и Мелани*

Предисловие

„Тя не може да те разбере – та нали не познава твоята история“ – това бе мисълта, която ме мотивира в дните преди Коледа на 1990 година, най-после да разкажа на средната си сестра Барбара за моето бягство, да запиша заради нея това, което се случи от обедните часове на 26 януари 1945 нататък, след като аз – петнайсетгодишната и най-голямата ми сестра Юлиане напуснахме семейната къща в Шнайдемюл. Не мълчах доброволно през всичките тези години. След края на дългото бягство от пограничната област Позен – Западна Прусия¹ към свободния ханзейски град Хамбург, изпитвах огромната необходимост да споделя за случилото се с майка ми, но тя се противопостави на моята нужда с молбата: „Не говори за това, напиши го.“

Така още през лятото на 1946 се появи един ретроспективен дневник за първите две седмици на моето бягство през януари/февруари 1945, написан с още почти детски зютерлинов почерк² на стари листи от военната кореспонденция, които ми бяха подарени от наши познати. Непосредствено след войната никъде

¹ Позен – Западна Прусия – област в Германския райх с преобладаващо полско население и столичен град Позен (днешен Познан в пределите на Полша).

² Зютерлинов почерк – старонемски ръкописен шрифт, кръстен на своя създател Лудвиг Зютерлин.

нямаше хартия – дори и за учениците. Това бе причината, да решавам например домашните си по математика на остатъци от фотографска хартия. Тя бе особено чувствителна към светлината от едната си страна.

Забавен ефект: Докато пишех на нечувствителната бяла страна на листа, задната страница видимо почервяваше. Що се отнася до старите листи от военната кореспонденция, те бяха станали безинтересни на собствениците си. Службата, която извършваха през дългите години на войната, вече не бе на дневен ред. Листите бяха от сиво-бяла, устойчива на мастило хартия, формат А5. Вътрешната им страна бе обиколена с облепяща лента, а външната имаше предварително напечатани полета за адрес и подател. Веднъж сгънати и залепени, те се превръщаха в обичайните за това време малки и леки военни писма.

Всеки, който отвори моя дневник, би се запитал как едно дете бежанец е успяло в ранното следвоенно време да се добере до автоматична писалка. Обяснението е толкова просто и в същото време особено показателно за внезапното бягство от приближаващия фронт. Майка ми, която е напуснала къщата само няколко часа след нас, в бързината – при последния оглед, е открила моята зелена автоматична писалка „Пеликан“. Спомняйки си за любовта ми към писането, тя я е прибрала на бърза ръка, след което успя да ме изненада с нея петнадесет месеца по-късно.

И малкият, направен с много любов, класьор със спирала, в който подреждах листите на дневника си, е типичен за първите години след войната. Сръчните хора, които търсеха работа, бяха открили пазарната стойност на ръчно изработените предмети за еже-

дневна употреба. Можеше да измолиш от някой съсед малки, ценни остатъци от плат за облицоване на дървена закачалка за дрехи, при другия вероятно ще откриеш парче употребяван тапет и залепващи ленти, с които (както беше в моя случай) да превърнеш стария неугледен класьор в нов и красив.

Богатото въображение на следвоенните граждани в началото създаваше всевъзможни предмети за домакинството, но впоследствие преля в зараждащата се наново индустрия. Все повече хора намираха работа и то не само в цеховете и фабриките, но и в търговията. Майка ми бе назначена като продавачка в един магазин за художествени занаяти и ме снабдяваше с консумативите, които ми бяха нужни за записването на моите спомени. Така се сдобих с една жълто-бяла папка на весели кафяви топченца със светлосив гръб от плат.

Тогава имах време за писане само вечер, тъй като след почти двугодишно прекъсване отново започнах да уча и посещавах една хамбургска девическа гимназия. Но беше почти невъзможно да се пише на спокойствие в единствената бежанска стая, в която ние трите (мама, Барбара и аз) живяхме повече от седем години. Не бе това причината обаче внезапно да прекратя дневника на четиринадесетия ден от петнайсетмесечното ми бягство. По-скоро имах нужда да си почина от завърналите се кошмари, пробудени от интензивните спомени за ужасните преживявания, за които не трябваше да говоря на глас. Поглежайки назад, днес разбирам, че за този ретроспективен документ инстинктивно ми е стигнал дъхът само докато преодолеея разказа за най-тежкия момент от моето бягство. Не ми останаха сили за това, което се

бе случило след него. „Напиши го“, бяха думите на майка ми. Дали по-късно тя прочете моите записки?

Дори сега, след повече от шест десетилетия, само мога да предполагам, че тайно го е направила – или поне от части. Издаде я един спонтанен въпрос, отпращен към мен години по-късно, който можеше да бъде свързан единствено с моите бележки. Но сестра ми Барбара, която прекара целия следвоенен период в това тясно пространство заедно с майка, енергично отричаше този факт до последно. Моят дневник действително беше и остана нажеженото желязо в нашето малко семейство. Сякаш бях сторила нещо нередно. Той бе обявен за табу, за което свидетелстват и неговите плътно изписани страници. Това бе и причината дълги години да съхранявам записките си в един трезор.

Едва на шейсетата годишнина от освобождаването на концентрационния лагер в Аушвиц – през януари 2005 година, извадих на светло старите листи от военната поща, които бях подредила в класъора. Искях да видя какво съм написала за този далечен 27 януари 1945, който пазех в съзнанието си като най-черния ден в досегашния си живот, не знаейки нищо за Аушвиц и разпадането му. С колебание и страх започнах да разчитам добре запазения детски почерк. Всичко, което бях описала по спомен за моята сестра, отговаряше на истината. В записките от първите две седмици на бягството осезаемо се чувстваше непосредствената близост на преживяното.

Но има ли хора от поколенията след мен, които да познават зютерлиновия шрифт? Зададох си този въпрос и се сетих не на последно място за моите осем кръщелници.

„Временна лична карта“ – издадена през юни 1946 в Хамбург

Исках да съм сигурна, че този исторически документ ще бъде разбран, защото съм го писала с надеждата, че някой някога ще прочете това, за което пред моето семейство трябваше да мълча. Така преведох на компютъра своя дневник, който в качеството си на стар ръкопис, преди две години намери място в Къщата на историята в Бон. Той бе добре съхраняван там – явно не съм го писала напразно.

Спомените ми са далеч по-богати от това, което съм успяла да опиша на почти седемнайсетгодишна

възраст. Тогава бях под шока на преживяното, който едва три десетилетия по-късно започна малко по малко да намалява, тъй като успях да доверя на един психоаналитик всичко, което хвърляше сянка над моя живот. Затова в тази книга, с други думи и от сегашна гледна точка, още веднъж ще разясня и допълня записките, пазени в Бон. Тук ще дам гласност на това, което като млада считах за излишен товар, за да настане време, в което цивилните жертви от края на войната няма да бъдат несправедливо заклеймявани като виновни.

В следващия текст са използвани цитати от ръкописния оригинал на дневника за моето бягство, които са маркирани в курсив.

В навечерието

Вече дни наред селяните от източните покрайнини бягаха. С тежките си коли те прекосяваха родния ми град Шнайдемюл, който се намираше в бившата погранична област Позен – Западна Пруссия. Върволицата се състоеше предимно от големи каруци с товарни фургони и дървени каросерии с ритли; под защитните брезенти беше натоварена част от покъщнината, която бежанците се надяваха да спасят. Уморените и повечето стари коне с мъка теглеха товара по заледения паваж. Въпреки плашещата гледка, ние местните нямахме никакви конкретни планове за бягство. Беше ни строго забранено да напускаме града. Важеше изключение само за тези, които са били евакуирани на изток, заради въздушните нападения над Западна Германия – наричахме ги „разквартирувани“. Някои от тях вече бяха поели от Шнейдемюл на запад, а в нашето семейство на 25 януари 1945 вечерта се обсъждаше заминаване за следващия ден.

Моята най-голяма, 19-годишна, сестра Юлиане се прибра у нас пет дни по-рано от застрашената област Позен. От разказите ѝ за трескавия хаос, който цари на тамошната гара, можехме да предусетим какво ни очаква. Голямата къща, в която временно бяхме приютили и разквартирувани от

Щетин и Кастроп-Рауксел, вече беше почти празна.

Освен на майка ми, Юлиане и мен, големият покрив на дома осигуряваше защита само на връната ни готвачка Хедвиг и на младата Алекса от Украйна – нашата обична домашна помощница. Баща ми бе починал рано, а средната ми сестра Барбара не живееше с нас от миналата есен насам. В тези студени януарски дни тя се намираше на завидно далечно (и поради това безопасно) разстояние – Херингсдорф на остров Узедом в Балтийско море, където отбиваше военната си служба. Не знаехме, че сигурността там също е измамна. На този 25 януари ни беше трудно да гледаме толкова напред в бъдещето.

Беше станало късно, когато леля Лизелоте дойде при нас. Тя бе дъщеря на чичо Вилис от първия му брак и жевееше от няколко месеца с тримата си малки синове във вила Шнайдемюлер – собственост на баща ѝ. Там те търсеха защита от бомбените атентати в родния ѝ Магдебург. Чичо Вили Краойтер, някогашен колега на моя баща, се ожени повторно за неговата сестра Мариане. На същия 25 януари е имало кризисно съвещание в къщата на роднините. Решението, което са взели на него, научихме от леля Лизелоте. Тя, като разквартирувана, е получила удостоверение, което ѝ дава правото да напусне нашия град с децата. Страховитите „кучетата на синджир“ – добре обучените политически войници – упражняваха железен контрол над заминаващите на гарата, но уверението на леля Лизелоте позволяваше да впише в него Юлиане като своя сестра, а мен – като дъщеря. „Кучета на синджир“ – така населението тайно наричаше военните патрули, тъй като те носеха груби синджири с метални табели, които се

разпростираха почти на ширината на раменете им.

На табелите имаше надпис „Фелджандармерия“¹. Знаеше се, че с тези хора шега не бива.

И така, на сутринта аз и Юлиане трябваше да отпътуваме с хората от Магдебург, докато Краойтер и мама се надяваха по-късно да напуснат града с камион. Сестра ми, подобно на мен, се чувстваше зле от факта, че заминаваме без нашата майка. И днес си спомням нервното безпокойство на Юлиане, което щеше да я завладее от този вечерен час нататък. Аз реагирах далеч по-сдържано – като 15-годишна трябваше да се подчинявам на решенията на възрастните. Какво е изпитвала майка ми, когато се е съгласила с плана на Лизелоте, не можех да преценя тогава. Не успявам да го направя и днес. След ранната смърт на баща ни, тя имаше склонността да се подчинява на „чуждите разпореждания“ от страна на роднините. Със сигурност обаче се е надявала, че с по-ранното си отпътуване, дъщерите ѝ ще имат по-голям шанс от нея да избягат от Червената армия. Случи се точно обратното и това се превърна в нейна трагична съдба. Във всеки случай тя и роднините са напуснали района на Шнайдемюл само няколко часа след нас. Натоварени в санитарен камион, те са поели в северозападна посока. Стигнали са невредими до една далечна западна железопътна гара и оттам спокойно са пътували до Берлин. След като няколко дни напразно е чакала известие от нас, мама е напуснала Берлин и се е отправила към второто място за среща, което бяхме уговорили – Хамбург. Там е била приета топлосър-

¹ Фелджандармерия – военна полиция по времето на Втората световна война.

дечно от най-добрите приятели на своите родители.

Голямата вила в Алстернее осигурила покрив над главата на доста крушенци, изплували от изток на запад в последните седмици на войната.

Това е всичко, което знам за бягството на моята майка. И дори това не узнах от нея, а едва след смъртта ѝ го научих от Барбара. Както веднъж майка ми ме помоли да не говоря за „това“, така и тя самата мълчеше пред мен. Някаква плахост ме възпираше да проникна в мислите ѝ с въпроси. След края на войната тя никога повече не е споменавала в мое присъствие името „Юлиане“. Струваше ми се, че е спуснала невидима завеса пред всичко, което някога беше наш дом, за да защити сама себе си. Но дълго вярвах, дори се надявах, Барбара да знае повече. Все пак двете са се срещнали няколко седмици след пристигането на мама в Хамбург, от тогава са живели едва ли не в симбиоза. И не са говорили за бягството?

Но да се върна обратно на 1945 и Шнайдемюл. Двете с Юлиане поотделно обмисляхме какъв възможно най-малък багаж да вземем. Що се касае до сестра ми, се сещам само за малкия ръчен куфар от здрава, тъмнокафява кожа, който майка опакова изключително внимателно. В него бяха важните документи и украшенията, към които тя бе много привързана, като например златният джобен часовник на нашия баща. И завещаният ми от баба Брюк златен ръчен часовник намери място в багажа, и най-вече – спестовната ми книжка, в която имаше около 300 райхсмарки. Когато бях на 12, отидох на първата ни съвместна екскурзия с мама. Тогава срещнах и обикнах планините. От този момент нататък спестовната ми цел беше ясна: билет за Тирол.

„Червената стая“ на семейната ни къща в Шнайдемюл

За моя багаж измъкнах своята „маймуна“. Така наричаха раниците на Хитлерюгенд¹, чиито капаци бяха направени от изкуствена кафява кожа, която приличаше на маймунска козина. С моята маймуна се сдобих едва в напредналия стадий на войната и поради това тя не беше от оригиналните, а се състоеше изцяло от груби синтетични влакна, боядисани в червено. Сама-

¹ Хитлерюгенд (Hitlerjugend – Хитлерова младеж) – младежка организация на Националсоциалистическата партия в Германия. Нейни членове са били момчета от 14 до 18 годишна възраст.

та раница имаше четириъгълната форма на капака.

Тъй като ми се носеше славата на човек с невероятните умения да събира много неща в малки пространства, трябваше да сместя всичко, от което имам нужда, в тази раница.

Втората ми чанта представляваше една торба за хляб, която беше изработена по подобие на войнишките. Тя също бе направена от брезентов плат.

Може да се определи като предшественик на днешните големи сакове, които се носят през рамо. Популярността им поне е съпоставима.

Не мога да си спомня през тази последна вечер в къщи да сме говорили за нещо специално с моята майка. Тя не ми помогна при опаковането на багажа и дори не се възползва от последния шанс да ме предупреди за бягството и заплахите, които ме очакват. Години по-късно я попитах, защо е пропуснала този момент, а тя ми отговори: „Защо? Та ти нищо не ме попита.“ В известен смисъл тя ме остави да се хвърля направо в пропастта. Забравила съм какво точно напъхах в раницата. Но добре помня, че между нещата в торбата за хляб, сложих едно започнато плетиво. Бях се наела да оплета ръкавици с пръсти, за да доставя радост на някой по случай рождения му ден. Сещам се и за една малка консерва с месо, която попадна в торбата под формата на провизия за бедствени ситуации. От изключителна важност бяха четката и пастата за зъби и затова ги поставих така, че да са ми под ръка. Със сестра ми решихме да се предпазим от извънредния януарски студ като облечем два ката връхни дрехи. Имах две палта на разположение. Първото ми го ушиха съвсем наскоро от старото войнишко манто на татко, останало от Пър-

вата световна война. Преди да преправят сиво-зеления плат за мен, то беше грижливо поддържано и съхранявано в един от големите гардероби на тавана. Малката тъмнозелена яка бе съвсем автентична и някога същата е красяла дрехите на баща ми.

Върху това палто успях да облека и друго – широко скроено, мъхесто, с цвят на синя слива, което бях наследила от леля Мариане. Особено се гордеех обаче със скиорския си панталон, който също бе от баща ми. Спортните голф панталони по онова време бяха от зелено-черен вълнен плат с мотиви на рибени кости. А обувката ми? И те бяха втора употреба. Леля Мариане ми даде нейните водоустойчиви ски ботуши от кафява кожа, с които се бе сдобила като млада по време на зимното си пътуване до Мюнхен, а сега само пазеше на съхранение. Спомням си също и пуловера, който вечерта приготвих за пътуването на следващата сутрин. Бях го изплела сама от стара разплетена тъмносиня вълна. Червеният мотив, който изработих на платката, показваше любовта ми към норвежките пуловери. Моделът с везания лос бях заимствала от една готова кройка.

Последните ми приготовления за бягството бяха насочени към двата любими предмета, които се налагаше да оставя. Първият беше сандъчето с инструменти. В солидна дървена кутия криех своите съкровища, най-ценното, от които бе чисто новото дърводелско ренде. Къде да я сложа, за да я скрия от евентуалните грабители? Избрах едно относително сигурно място (или поне вярвах, че е такова) в противовъздушното скривалище. След това намерих няколко големи камъка в двора ни, които трябваше да предпазят сандъчето

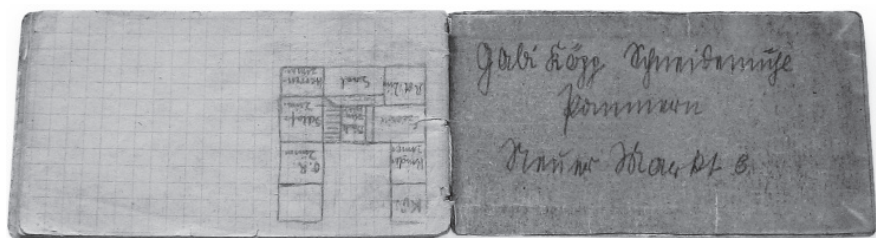
от влагата, подредих ги в най-тъмния ъгъл на килера, зад походното легло, на един правоъгълен подиум и поставих съкровището си върху тях. Вторият важен предмет, който ме вълнуваше, бе една синьо-бяла папка. Юлиане я беше измайсторила специално за мен.

Поради липсата на по-добра идея, отидох в някогашната ни детска стая, в която още стоеше старата семейна спалня – по-рано това бе мястото за спане на Юлиане и Барбара, докато аз все още трябваше да се примирявам с детското легло. Повдигнах тежкия матрак от конска грива и внимателно бутнах моята първа папка отдолу. Не смятах, че скривалището е достатъчно сигурно, но все пак това мое решение ми се стори по-добро, отколкото просто да оставя папката на масата.

И тази вечер, както обикновено, Алекса напусна жилището ни, след като приключи с работата си. Майка ми никога не питаше накъде поема тя нощно време. Мисля, че не искаше и да знае. Беше сигурна, че домашната ни помощница не се насочва към съседската къща, където работеше една нейна землячка. С тъга, но и с категорична увереност, Алекса отказа да търси защита в Западна Германия заедно с нас. Въпреки че знаеше за заповедта на Сталин, според която източните работници, каквито бяха руските военнопленници, се третираха като дезертъори, носталгията спечели битката във вътрешната ѝ борба. На 25 януари тя за първи път не се върна през нощта. Забелязахме това чак на другата сутрин.

Ако някой ме попита, дали през тази последна нощ в родния ми дом успях да заспя, не бих могла да отговоря. Това, което се е случило след трескавите приготовления, изглежда е потънало в милостиво

забвение. Във всеки случай се сещам много точно за едно: в навечерието на нашето бягство, дори за части от секундата не ми минаваше през ум, че раздялата ни може да бъде завинаги. Обичах бащиния си дом от дъното на душата си, обичах родината си.

Моето малко тefтерче с адреси и рисунки

Сигурно беше, че ще се върна и то скоро. Онази вечер бях твърдо уверена в това.

В действителност трябваше да изминат повече от 42 години, за да прекрача отново границите на Шнайдемюл. Там, на дървената указателна табела, прочетох „Пила“. Това беше полското име на Шнайдемюл, което бях чувала в детството си. Галопиращият елен – гербът на града – бе преживял времето. Златната царска корона между рогата му обаче беше заграбена от комунсическите управници. Погледът ми блуждаеше по зелено-кафявата трева – това беше мястото, където някога се издигаше родната ми къща. Лятото беше в разгара си, през главата ми премина мисълта за изгорялата земя. А може би някъде там все още се намираха останките от моето сандъче с инструменти.

Бягството

26 януари

Чувството, което човек изпитва в детските си години, щом по време на обяда остави най-вкусната хапка за накрая и пак мисли, че му е забранена, усещам и в тази ранна утрин, когато се сбогувам с моята любима Хедвиг. Готова за тръгване, прекрачвам прага на кухнята. Притеснена съм от необичайното си облекло с двете палта, а освен това и в кухнята е прекалено топло. Тъмносинята вълнена шапка трябва все още да съм я носела в ръка, а не на главата, защото като дете мразех шапките точно толкова, колкото и ръкавиците. Последното беше заради баща ми, който никога не носеше ръкавици и въпреки това дори и в най-лютия зимен студ, ръцете му бяха приятно топли и аз с удоволствие мушвах студените си детски ръчички в тях. Искях по всичко да приличам на него, а това невинаги беше възможно.

Хедвиг седи на обикновения дървен стол между печката и кухненския бюфет. Там е нейното любимо място през зимата, защото брикетите тлеят под нагревателната плоча и е най-топло. Изключително съдържано се отправям към нея, прегръщам я горещо – оставам без думи. Но не и тя. Тази топлосърдечна жена ме притиска към себе си и казва: „Ако повече не се видим, ... желая ти всичко хубаво.“ До днес я

чувам как изрича тези слова. Те надигнаха нещо в мен, което до този момент бях потискала – осъзнаването на действителността. Може би за първи път предчувствах, че скорошното ми завръщане не е толкова реално, колкото ми се искаше да бъде.

Забързани стъпки по стълбите слагат край на краткото тягостно мълчание. Вратата на кухнята към стълбището, която дори и през зимата стои леко притворена, се блъсва рязко. Обляна в сълзи Алекса изненадващо нахлува вътре с облекчение, че е успяла да завари мен и Юлиане. Хълцайки ни прегръща една след друга. „Не тръгвайте!“ , ни умолява тя, а гласът ѝ е изпълнен с преданост. „Останете, моля ви, останете – нищо няма да ви се случи. Аз ще ви закрилям.“

Тогава в кухнята отново става тихо. Всички знаем, че трябва да тръгнем, въпреки че толкова ни се иска да останем. Осъзнаваме и че нашата Алекса ще потърси пътя си в противоположна посока, към неизвестното, тъй като трябва да последва своята носталгия. Но в този момент ни успокоява фактът, че тя не може да си замине без да се е сбогувала с нас.

След като възлагам на Хедвиг грижите за моето бяло петле, напускам кухнята, минавам за последен път през детската стая и трапезарията, за да отида в коридора и да нарамя маймуната и торбата за хляб. Двете с Юлиане напускаме къщата заедно с мама и Алекса към десет часа. Минаваме по предните стълби, които са грижливо постлани с червена пътека от кокосови влакна. На всяко стъпало е положена месингова пръчка, за да придържа килима. Следват няколко крачки през високия коридор, чиято външна врата стои наполовина отворена.

Излизаме на заснежения Нов пазар, вървим покрай градската църква и се запътваме към роднините по близката Молткешрасе. От млечнобялото небе се сипе непрогледна вихрушка от малки снежинки. Нахлупвам меката вълнена шапка над русите си коси, които са сплетени на „маймунски люлки“ – така се наричат плитките, чиито краища се защипват в самото си начало и така наподобяват малки люлки. Между другото аз обичах само малките люлки и затова редовно сама подрязвах плитките си.

Пристигаме до вилата на чичо Вили и леля Мариане. Те чакат на горната площадка на откритото стълбище. Видимо уплашени ни докладват какво е станало току-що. Войници на СС са профучали с викове покрай къщата по посока на училището „Молткер“. Преследвали д-р Вайнбергер и малко по-късно го разстреляли на училищния двор. Носели се слухове, че Вайнбергер е искал да напусне отрядите на Фолксшурм¹. Съкрушени сме. За пръв път усещаме толкова близо ескалиращата война. Д-р Вайнбергер бе наш дългогодишен зъболекар; не съм и виждала друг като него. Беше на възрастта на моите родители, техен познат. Той не бе свикан на военна служба и сега по последно разпореждане на Фолксшурм беше приведен под отговорност.

Едва след моето бягство, щях да науча повече по този случай. Вайнбергер, като критичен човек, е осъзнавал колко безсмислено е вземането на още жертви и напуснал своя Фолксшурм отряд. Мъжете над шейсет

¹ Фолксшурм – отряди на немското цивилно население, които са създадени, за да послужат като последна преграда пред настъпващите съветски войски.

и момчетата под шестнайсет години е трябвало да задържат вражеските войски с противотанкови оръжия, когато Вермахтът не бил в състояние да се справи с тях? Не, Вайнбергер не вярвал, че може да отговаря за това. Тогава е взел едно човешко решение, което не било одобрено от неговия съотрядник.

Кратко обаждане в СС. Малко след това хората им разбили входната врата на Фридрихщрасе, шурмували жилището на Вайнбергер, където се помещаваше и неговата зъболекарска практика. След като чул трясците по стълбището, зъболекарят успял да прескочи през задния балкон и да слезе, висеейки на ръцете си, долу в градината. Избягал от вътрешния двор на Милхщрасе. Оттам хукнал по Молткешщрасе към училището, което от месеци се ползваше като лазарет. Но преследвачите били по петите му, открили Вайнбергер в една от болничните зали и го измъкнали от скривалището му. На големия училищен двор, който по-рано помнех от спортните мероприятия, нашият зъболекар е бил екзекутиран. Две, още малки, деца загубиха своя баща. Когато днес си спомням за д-р Вайнбергер, виждам искрящите му сини очи. Взирах се в тях като дете и се изпълвах с доверие, докато седях на зъболекарския стол по време на контролните прегледи.

Сигурно шокът от току-що наученото е погубил спомените ми за сбогуването с Алекса. Трябва да се е случило пред вилата, така че след последната прегръдка тя да се е насочила обратно към нашата къща и към Хедвиг. Колко още е живяла там, кога и заедно с кого е предприела своето най-вероятно самотно бягство, не знам.

Никога вече не чух или узнах нещо за нея, никога не срещнах и Хедвиг. А майка ми, дори и да е знаела нещо за тях, го заключи дълбоко в себе си, както направи и с всичко останало от онези дни.

*

Потиснати тръгваме по външната стълба и минаваме през притворената врата на покритото със светли каменни плочи антре на вилата. Синовете на леля Лизелоте вече са опаковани в топлите си дрехи и са готови за неизвестното пътуване. Веселите им шарени шапки с пискюли са изплетени специално за тях от Мими (така наричаха майка си). Кристиан, десет годишен, е накривил шапката си над червеникаво русите си коси. Манфред, на седем, очевидно е имал затруднения да скрие напетия си бялорус перчем под своята, а кестеновокафявите къдрици на почти тригодишния Фолкер надничат палаво изпод неговата. Всеки от тях носи табелка с името на врата си, на която е отбелязан и адресът на крайната им цел. Всъщност Кристиан е скрил своята под палтото – той се счита за достатъчно голям и разумен, за да се вслушва в досадните наставления на Мими.

Набързо прекосяваме всекидневната, до която може да се стигне както от малката музикална стая, така и директно през коридора. Леля ми за последен път обсъжда с Юлиане уговорените адреси в Берлин, Хамбург и съответно в Любек. Последният ханзейски град е цел на Краойтер. Техни приятели са им предложили там подслон. В Берлин освен снахата на мама (брат ѝ беше на западния фронт), живеят и семейни приятели на Краойтер.

Юлиане реагира извънредно превъзбудено на информацията, с която леля я засипва. В записките си от това време бях използвала даже думата „безразсъдно“. Тя, която е далеч по-опитната от двете ни, очевидно изпитва неимоверна мъка от заминаването. Аз със своето незнание съм много по-спокойна.

Накрая и леля Лизелоте облича дебела вълнена жилетка върху прилепналата си черна рокля и се напъхва в дебелото зимно палто. Никога не съм виждала тази стройна жена в друго облекло, освен в черно. Мъжът ѝ Фред беше загинал във войната, още преди тя да се премести с децата при баща си. Именно от чичо Фред малкият Фолкер е наследил кестенявите си коси, докато най-големият бе взел червената коса на Лизелоте.

Вече е време. Чичо Вили и леля Мариане взимат връхните си дрехи, за да ни придружат по пътя заедно с мама. Госпожа Куске и Марта, благите души в къщата, енергично ни помагат да завържем здраво целия багаж за една дълга детска шейна. Двете искат да ни придружат до гарата. Госпожа Куске беше готвачката – добра и винаги приветлива, а малко по-младата Марта бе прилежната и сръчна домашна фея в уютната вила. Без техния силезийски щрудел с мак, Коледата би била немислима.

Майка ми и Краойтер вървят с нас до „Полския коридор“ в края на Молткешрасе, който води до дългата Бисмаркшрасе. Името на малкия тунел идва от Полското консулство, чиито административни офиси се намират в сградата отгоре. Следва кратко махане за сбогом.

*Блажени времена – една година преди бягството
(зимата на 1943/44)*

Нашата малка бежанска група завива към гарата, а мама, чичо Вили и жена му Мариане остават назад.

През всички изминали десетилетия от тогава насам многократно съм се питала, защо не мога да си спомня нищо за сбогуването ми с моята майка. Струваше ми се, че все пак е имало такова. Едва напоследък ми мина една нова мисъл през ума: „Защо е трябвало да има сбогуване?“. Петнайсетгодишните реагират своенравно, когато се чувстват прокудени. Тормозеше ме и въпросът, защо майка ми не продължи с нас, защо не ни изпрати до гарата. Въпроси, които останаха без отговор.

*

От Бисмаркшрасе пътят ни минава през Цойгхаус и Банхофшрасе и води до началото на пешеходния тунел на гарата. И сега отпред са застанали „кучетата на синджир“, които на случаен принцип проверяват тези, които искат да напуснат града. Ние преминаваме спокойно край тях и слизаме по стълбите към тунела. Уплашени хора, предимно жени и деца, се блъскат напред към изхода на тунела, чиито стълби излизат на закрития гаров перон. На един коловоз виждаме влак с бежанци, който изпуска пара. Целта му: Нойщетин – разположен северозападно от нашия град. Но вече не можем да се качим в този влак, препълнен е.

Верните домашни помощници от Молткешрасе, госпожа Куске и Марта, идват отново и носят топло мляко, на което се радват преди всичко момчетата. Тъкмо, когато отново оставаме сами, се чуват заглушителни гърмежи. Малко преди това поглеждам часовника на гарата, който показва дванайсет и три четвърти. По-късно в западна Германия изричах този час като един без петнайсет, тъй като моят източен начин на произнасяне срещаше предимно удивени погледи. Значи: около 13 часа на 26 януари е първият обстрел в централната част на нашия град. Болезнено потръпваме. Следваме тълпата, търсеща защита в тунела. Хващам Кристиан и Манфред за ръце; и Юлиане бяга по стълбите с нас. В бързината сме загубили от очи леля Лизелоте и Фолкер. След малко ги откриваме в тунела – Мими е взела Фолкер на ръце.

Едва след като гърмежите от оръдията затихват, осъзнаваме, че багажът ни е останал в халето.

Усещам само маймуната на гърба си, не я бях сваляла горе. С Юлиане решаваме да приберем поне на-

шия куфар с ценности и важните неща на леля Лизелоте. Те стоят още там, където сме ги оставили. Взимаме ги и се забързваме обратно към подлеза. Там Юлиане среща свой добър познат, който е облечен с палто на военноморските сили. Казва ни, че тъкмо е качил майка си и сестра си на някакъв друг бежански влак. Този, който изпускате парата, бе тръгнал веднага от перона след обстрела. Юлиане се моли на стария си приятел и усилията ѝ не остават напразни. Той ще ни помогне да се доберем до този втори влак. Преди да поемем към него срещам Хане Г. и Габи М., които са на висши постове в Хитлерюгенд и тъкмо се прибират към дома си след края на гаровия наряд. Харесвам Хане. Тя беше бивша съученичка на Юлиане, а впоследствие, когато на 10 години станах юнгмедел¹, стана моя групова наставничка. Хане беше от тези, които преследваха професионалното развитие в младежката организация на Хитлер заради идеологически убеждения и сега стояха пред прага на горчивото разочарование. Габи М. събуди юношеския ми интерес покрай еднаквите ни имена. До този момент тя бе изкачила няколко стъпала от кариерната йерархия и по-късно със сигурност е страдала за пропуснатата крайна цел. Там в тунела се разминаваме с поздрав.

С кавалера на Юлиане прибираме останалия багаж от халето, докато сестра ми се погрижи за леля Лоте и децата. Тогава се изправяме пред някакъв чудовищен влак. Тежките плъзгащи врати на дървения товарен вагон са широко отворени.

¹ Юнгмедел (Jungmädel) – така са наричали децата от „Съюза на младите момичета“ (Jungmädelbund). В тази организация задължително са членували момичета на възраст от 10 до 14 години.

Стъпалото за качване е много високо и трябва да се оказва помощ на децата и възрастните, за да влязат вътре. Всъщност това е влак, който превозва войници, а сега е отпуснат за бежанците. След като очите ми привикват към тъмнината във вагона, прочитам надпис на емайлирана табела „Вагон за обезпаразитяване“. Откривам няколко накрайника на душове по дължината на дървения таван. По-късно се сещах с ужас за Холокоста; на 26 януари 1945 дори и не подозирах за него. Със сестра ми оставяме багажа до стената срещу плъзгащите врати. Леля Лизелоте и децата се разполагат отгоре му, тъй като няма други възможности за сядане. Стабилният куфар на Лизелоте служи за малка пейка на мен и Юлиане. Дълго чакаме и се надяваме дървеното чудовище да потегли, но това не става. От време на време се чува алармата за бойна готовност и човек неъзнателно потреперва. Малко преди влакът да тръгне прииждат потоци от бежанци, които се тъпчат навътре през отворените врати. От разпокъсаните реплики, които долавям, разбирам, че тези подплашени хора са се спасили от някакъв влак – обстрелван малко преди да достигне нашата гара. Той е идвал от Диршау – малко градче на изток от Шнайдемюл.

*

Най-накрая железничарите затварят вратите от външната страна. За по-голяма сигурност ги заключават с резе. По-късно това се оказва пагубно за нас. Вече е един и четвърт и влакът бавно напуска района на гарата.

Но звярът се влачи бавно от спирка на спирка. Сякаш минава цяла вечност, докато най-после успяваме да разпознаем моста Зандзее през високите лукове на вагона. Тъкмо минаваме под него. Защо по дяволите сме отдолу? Всички се стряскат. Релсите, които водят по горната част на моста, разположен в непосредствена близост до красивото плажно езеро в боровата гора, щяха да ни изведат на север от града. Долните релси са част от т.нар. Източна железопътна отсечка, която свързва Кьонигсберг с Берлин. По нея влакът ни се насочва към град Кройц. Знаем, че той се намираща под обстрел. Руските танкове вече са започнали да обграждат Шнайдемюл от юг, за да прекъснат движението на Източните железници, които са единствената спасителна артерия в района. Заклучени във влака, само по усилващия се шум от престрелките, усещаме сериозното положение, в което се намираме. Но никой от нас не знае със сигурност какво се случва. Пропагандата и информационното затъмнение все още работят. Дори и машинистът е измамен. Следващата официална спирка е в Шьонлаке, на 25 километра югозападно от Шнайдемюл. Там живее нашият чичо Евалд – дали той и леля Ана още са там? Малко по-късно минаваме покрай гара Щиглиц. Колко позната ни е тази спирка на двете с Юлиане. Преди време, в началото на всяка лятна ваканция, от там ни вземаше карета, която ни отвеждаше на прекрасна почивка в Рунау – малкото село, в което се намираше стопанския двор на леля Марта. В този момент обаче се страхуваме от гърмежите на оръдията. Цитирам от своя дневник: „Леля Лизелоте каза: „Обстрелът ни преследва.“ И няколко минути по-късно настана хаосът.

Силна канонада спира внезапно влака. Явно са уцелили локомотива. Аз седя най-накрая, от лявата страна на импровизираната пейка. Юлиане е вдясно от мен, до нея са децата, а до тях – Лизелоте. „Лягайте долу!“, крещи някой в тъмния вагон. Падам долу – на лявата страна и така загубвам останалите от погледа си. Мирише на прах от дървесина – улучили са нашия вагон? Обстрелът се засилва. Спасението е само навън от чудовището – не съм способна да мисля за нищо друго. Тъй като плъзгащата врата е заключена, на нас ни остава една единствена възможност за бягство – през високите малки люкове. Има шест такива във вагона. Препъвайки се, стигам до най-крайния вляво. Багажите под мен ми помагат да го стигна. Благодарение на добрата ми спортна подготовка, успявам да се набера нагоре. Дебелите дрехи малко ми пречат, но отдолу някакъв войник ме бута, за да премина през тесния отвор. Падам. Снегът омекотява удара. Непосредствено след това и войникът полита към снега. Сега лежи до мен. Ние сме първите, които успяват да излязат на свобода. Гърмежите на оръдията се примесват с картечен огън. Отначало не мога да определя посоката, от която идва опасността. „Долу главата, долу главата“, изревава войникът. Сега разбирам ситуацията. Лежим на дъното на някаква железопътна канавка. Картечните залпове идват от другата страна на влака, профучават между долната му част и релсите и свистят над главите ни. Вече шестнайсетгодишна съм записала: „... едно доста странно чувство“. Дали днес се сещам за по-подходящи думи? Как да опиша ситуацията, в която за първи път срещам опасността? Ще го оставя така.

Лежим до влака, докато положението малко се успокои. Струва ми се, че освен мен и войника, няма никой друг. Питам го, дали може да продължа с него. Не получавам отговор. Тогава чувам, че трябва да потърсим прикритие зад оградата. Думите са на офицер от СС. А оградата? Виждам я чак сега – от горната страна на един насип, вляво от мен. Изкачвам се по стръмнината. Заграждението е направено от стари траверси и е високо почти един човешки бой. За да се хвана за горния му край, трябва да се протегна. Тъй като торбата за хляб все още виси на мен, аз я свалям и я прехвърлям през препятствието. След това се изкатервам. По-възрастните и децата също успяват да скочат в укритието. От една страна това се дължи на помощта, която всички взаимно си оказват, но от друга страна – заплахата за живота мобилизира неподозирани сили у човек. Тези, които са останали до влака, изглеждат ранени. И моят войник не може да продължи. А Юлиане? Едва по-късно ще съм в състояние да си задам този въпрос – чак, когато гонката по нас бегълците приключи.

*

Отново взимам торбата си за хляб, оглеждам се. Вляво, на известно разстояние от нас, могат да се различат постройките на някакво стопанство. Спря да вали сняг. При чисто, обсипано със звезди небе контурите на пейзажа се скриват под дебелията снежна покривка. По нея, като бягащи зайци, препускат хората, които са успели да се спасят от влака. Те бързат по посока на стопанския двор.

Сред тях изведнъж разпознавам малкия Кристиан. Викам след него. Той ме чува. Затичваме се един към друг. И той се е измъкнал невредим от „звяра“. При скачането от люка, все пак леко си е охлузил ръката и е скъсал едно триъгълно парче от късия лоден. Но това не ни пречи да бягаме и през цялото време да се държим здраво за ръце.

Оградата ни защитава от картечните патрони, които не спират да свистят. Това ни позволява да бягаме изправени, но се привеждаме несъзнателно при всеки заблуден снаряд. Част от стопанството гори. Ние тичаме между оборите. След тях бегълците се разпръскват безцелно в различни посоки. Мисля единствено за това да избягаме възможно най-далеч от влака и железопътната линия. Присъединяваме се към една малка група, която се стреми да се ориентира на запад. Но как да намерим посоката, когато никой от нас не познава местността, а и дебелията снежна покривка би заблудила всеки? Някакъв мъж хваща Кристиан за другата ръка. Забелязал е как малкият затъва почти до колене в пълните със сняг ровове. Той обаче продължава да крачи смело, не се оплаква и върви безмълвно редом с нас. Внезапно ми казва само едно: „Ако на Мими ѝ се е случило нещо, по-добре направо да е умряла.“ Той, който всячески е привързан към майка си, в тази ситуация мисли като един истински голям мъж.

След известно време стигаме до една изоставена сграда. Часовникът ми показва пет и десет. Отново започва да вали силно и е адски студено. Добре поне, че и Кристиан има два ката връхни дрехи.

Скоро се озоваваме пред някаква къща, която е

обитаема. Трептящите светлини зад прозореца издават това. Едно момче от нашата група (ние сме около десет – петнайсет души) е леко ранено, кърви. То остава там, за да му окажат първа помощ. Останалите искаме да продължим. Малко след като подминаваме двора на къщата, виждаме млада девойка, която приближава към нас. Тя носи малко дете на ръце. Един от мъжете я пита как да се насочим на запад. Момичето изглежда абсолютно изплашено, не отговаря и бързо бяга от нас. В този момент се спъва, пада на земята с детето. Никой не ѝ помага. В неимоверния си страх всеки се опитва само да се задържи на крака и да се спаси на запад.

Докато до този момент срещаме само отделни постройки, сега виждаме множество изоставени „бараки“. Така наричаха малките стопанства, които се намират извън селата. Бараките една след друга избухват в пламъци. Ние започваме да свикваме със зловещата гледка на пожарите. Дори използваме тяхната светлина, която силно се отразява на снега. Отново у нас проблясва надеждата, че насрещната посока води на запад. Надяваме се да избегнем опасността, да се измъкнем от обкръжението на танковете. И аз съм твърдо убедена, че ще упеем. Но при тези снегонавявания по пътя е трудно. Изглежда маршрутът ни води към някакво селище. В разположените наблизо имоти живеят селяни. Някои дори стоят пред портите си, а един от тях изявява готовност да ни покаже таен път, който заобикаля населеното място.

Тръгва с нас, но в тази екстремна ситуация и той губи ориентация наред бялата пушнина. Бяга на зиг-

заг като някакъв заек и накрая страхливо ни зарязва.

Постепенно се обезверяваме и нашата малка група се разпръсква на всички посоки. Обмислям за кратко, дали с Кристиан да продължим да бягаме през полето, като се надявам да не се загубим съвсем. Но малкият, чието телосложение почти не се различава от това на някой 5-годишен, е напълно изтощен физически. При това положение няма да стигнем далеч. А да спрем насред снега в мразовития студ, би означавало сигурна смърт. Затова отново се присъединяваме към няколко души. С тях е и една жена от Източна Прусия, която веднъж вече се е избавила от руските танкове в своята родина. Преживеният опит я кара непрестанно да повтаря: „Към гората! Гората е наш приятел.“ Никой не следва съвета ѝ. Физическото изтощение надделява над куража. Не се осмеляваме да се доберем до гората, която ще ни защити, тъй като не можем да я видим. Вероятно тя би ни спасила, ако влакът ни се обстрелваше от танкове сред дървета. Но до този момент не знаех къде се намирам. Дървеното чудовище на релси беше изскочило на една голяма поляна като бавно настъпваща мишена към вражеските танкове. Независимо от това, десетки години по-късно щях да проуча по-добре тази местност: В действителност големи защитни горски масиви тук няма.

Така и Кристиан, и аз се впускаме към очевидно неизбежното – заедно с тези хора приближаваме някакво селище. Пред първите къщи стоят неколцина селяни на групи.

Не изглеждат уплашени или паникьосани. Създават по-скоро ведро впечатление. Дори се забавляват,

като научават от нас, че искаме да продължим на запад и да пресечем тънката фронтова линия на руснаците. Обясняват ни колко дружелюбни са съветските танкови окупатори. На жителите се наложило само да излязат пред къщите си. После танковете продължили нататък и сега ги нямало в селото.

Трудно ми е да повярвам на техните думи. Червеноармейци, които не убиват и опожаряват? Избухналите в пламъци бараки говореха друго. А нашият влак? Но това си го мисля на ум. В крайна сметка думите на селяните леко притъпяват страха ми.

Нашата малка дружина продължава плахо и предпазливо навътре в селището. Това е село Горниц край Ашербуде в окръг Нетце. Името му идва от река Нетце, която се намира на границата с Полша. Повечето къщи са разположени по протежението на селската улица. Снегът по нея е разчистен от широките вериги на танковете. Влизаме в една гостилница. Тя е претъпкана с хора – бежанци от нашия влак, които са успели да се доберат до тук по-бързо. Собствениците не проявяват разбиране към желанието ни да се подслоним под техния покрив и бурно се бранят от новия наплив на хора. Тогава няколко добре ориентирани служители на железниците решават да продължат в посока Клайн-Дрензен. Предполагам, че това е някакво място, разположено на запад, но не съм чувала за него.

Тъй като досега мъжете са видели само танкове и нито един съветски войник, те се надяват да открият процеп в бойната линия. Моля ги да вземат мен и Кристиан. И двамата все още искаме да избягаме на свобода, без значение как би изглеждала

тя. Железничарите ни оглеждат изпитателно. Сякаш преценяват, че аз бих издържала на още един поход, но малкият? „Той ще умре на студа, не можем да рискуваме.“ Така оставам и аз. Усещам как тънката детска ръка стиска още по-силно моята. За един кратък миг Кристиан се е уплашил, че ще го оставя сам. Как бих могла? Та аз се чувствам изцяло отговорна за него – той, който загуби своята Мими. Но къде да останем? Гостилничарят предлага решение. Посочва ни едно по-голямо момче, което тъкмо се кани да тръгва. Той трябва да ни вземе със себе си до някаква сграда. Веднага се намират още поне десетина души, чиято надежда лежи на слабите момчешки плещи. Той ни прекарва през дълбокия сняг – през изоставени пасища и самотни градини, през които минаваме, прескачайки заснежени огради. Внезапно се чува някакво бучене – какво е това? Толкова страшен шум чувам за пръв път в живота си. Танкове! Връщат се обратно в селото, през което преди това са минали. Сега и момчето се стряска. Изненадващо си плюе на петите и изчезва. Отново сме изоставени в чуждата местност. Не се вижда никаква постройка надлъж и нашир.

Един мъж от нашата група поема нещата в свои ръце. Връща ни обратно на селската улица и ни води към една солидна къща, разположена на гърба на шосето. Оказва се пекарна. Но и тук се тълпят подплашени хора – пекарят действа пезпардонно, иска отново да ни изхвърли навън.

Разбираемо е, прекалено е тясно, човек едва успява да стои прав. Танковете бръмчат нагоре-

надолу по улицата. Кристиан се притиска към мен. Ситуацията е много зловеща. Тогава пекарят се смилява над нас и решава да ни приюти на друго място. То се намира на няколко крачки зад къщата и представлява нещо като фурна. Той отваря вратата, тика ни навътре и заключва от външната страна. Няма нито една свещ, която да осветява помещението.

*

След като очите ми леко привикват с мрака, различавам няколко жени, които лежат на пода срещу вратата. Не знам точно какво да мисля за тях, те също хвърлят недоверчиви погледи към нас. Преди всичко обаче топлината тук ни действа благотворно и изпитваме облекчение след мразовития поход в снега, на който бяхме подложени толкова дълго. Снежните облаци, които се носеха по небето, ми позволиха за кратко да погледна часовника си, докато бях на улицата. Сега трябва да е около седем вечерта и е тъмно като в рог. Все пак е краят на януари. Ала пещта е още съвсем топла. Най-вероятно са пекли следобед, преди танковете да нахлуят в селото. Дори мирише на пресен хляб. Първоначално не мога да видя къде е сложен. Единственият лъч светлина, който пада в тъмната пекарна през прозореца, идва от заобикалящия снежен пейзаж.

Жените, които отначало ми изглеждаха странни, са полякини. Те горе-долу владееха нашия език. Тогава съм отбелязала: „Засега те са много порядъчни.“ Най-вероятно са ми минавали различни мисли през главата като съм писала това. От една страна

предполагам, че са работнички от Изтока¹ и като такива би следвало да са по-скоро неприятелски настроени към нас, отколкото „порядъчни“. От друга – записките в дневника нанесох на по-късен етап – тогава вече знаех за последвалите предателства на други полякини спрямо мен.

И все пак, в тази първа вечер на моето бягство, една от жените се изправя, стига пипнешком до рафтовете и взима един хляб. Изглежда добре се ориентира в пекарната – може би работи за хлебаря. Тя намира и някакъв нож, нарязва хляба и щедро раздава дебели филии на всички; все пак в тавата са наредени още хлябове. До този момент не бяхме усетили глад. Явно и Кристиан не е страдал от липсата на храна.

Хората трудно могат да се разпознаят един друг и едва шепнат. Поради това по-силните звуци се открояват веднага. Чувам как някой разкъсва документите си. Може да стане много опасно, ако руснаците открият немски паспорти. Досега не се бях сетила за това, но си спомням за малкия калъф с документи, който е в торбата ми за хляб. Изравям от него всичко, което може да събуди подозрение, като например картата от Хитлерюгенд с моя снимка, доказваща, че съм юнгмедел. Намирам и личната си карта и няколко фотографии, които биха могли да създадат проблем.

Разкъсвам всичко на малки парченца, с опипване в тъмното стигам до дървата, които се използват за печене и са натрупани до фурната, и хвърлям скъсаните документи зад тях. В калъфа си открих дори и малката значка на Хитлерюгенд. Тъй като не бе

¹ Работнички от Изтока – жени, които са докарани принудително в окупираните територии.